

ДИНАМІКА РОЗВИТКУ САМОСВІДОМОСТІ ПІДЛІТКІВ

Суспільство зацікавлено у вихованні особистості здатної до постійного саморозвитку та самовдосконалення. Основою для формування потреби саморозвитку є самосвідомість. У психологічній науці підкреслюється значення підліткового та юнацького віку в розвитку самосвідомості. Саме у підлітковому віці відбувається становлення особистості, що усвідомлює себе.

Змістовно та розгорнуто описані особливості та проблеми в розвитку самосвідомості у працях таких сучасних дослідників: Г. М. Свіденської [3], яка у своїй науковій статті докладно та грамотно проаналізувала теоретико-методологічні засоби емпіричного дослідження компонентів самосвідомості дітей підліткового віку; І. Г. Андреевої [1], що у своїй праці розкрила значення самоставлення підлітка як фундаменту рефлексії та самооцінки особистості; Р. Зозуляк-Случик [2] та О. Лесюк, які вдало розкрили психологічні особливості формування самооцінки підлітків – одного з стовпів самосвідомості; Яворської-Ветрової І. В. [5], котра зайнялася дослідженням такого важливого компонента самосвідомості як структура уявлень про себе у молодших підлітків, у яких є труднощі в адаптації до шкільного навчання, і, відповідно їх рівень розвитку самосвідомості є також досить низьким; А. Д. Чернової [4], яка, досліджуючи особливості формування самосвідомості підлітків, значну увагу приділила формуванню та трансформації «Я-концепції» молодої людини.

Мета даного дослідження — емпірично вивчити динаміку розвитку особливостей самосвідомості підлітків. Вибірку учасників склали 100 учнів 5-х та 9-х класів (50 учнів з 5-х класів: 2 хлопчики і 27 дівчаток; 50 учнів з 9-х класів: 26 дівчат і 24 хлопців). У дослідженні було використано методику Q-сортування (Q-sort) В. Стефансона.

Можемо зазначити, що результати, отримані на вибірці учнів п'ятих класів, значно відрізняються від показників, отриманих на вибірці учнів дев'ятих класів. Це особливо помітно за наступними шкалами:

1) Шкала І, яка відповідає за самоповагу. Лише 36% досліджених молодших підлітків мають хороше ставлення до себе та вірять у власні сили. У підлітків 9-х класів цей показник значно вищий – 54%, тобто більшість з них позитивно до себе ставляться.

2) Шкала ІІІ, яка відповідає за очікування позитивного чи негативного ставлення до себе та оточуючих. В молодших підлітків лише 30% учасників очікують на позитивне ставлення до себе з боку оточуючих. Це досить поганий показник але, можливо, ці дані пов'язані саме зі шкільною успішністю та відставанням більшої частини учнів від своїх товаришів у навчанні. В старших підлітків ситуація значно краща – 74%, що свідчить про їх більш оптимістичні

думки щодо ставлення з боку оточуючих; або ж деякі з них дали не зовсім щирі відповіді на запитання з методики.

3) Шкала 2 пов'язана зі шкалою III, і в ній результати не настільки сильно відрізняються одне від одного, як у попередній шкалі: 48% у молодших підлітків та 70% у старших підлітків. Можливо деяка частина учасників дослідження була не цілком щирою у своїх відповідях, або ж неправильно внесла їх у бланк відповідей.

4) Шкала 6 пов'язана з самоінтересом, і, в свою чергу, перегукується із шкалою IV, показники якої не дуже відрізняються одне від одного (60% - п'ятикласники, 56% - дев'ятикласники). У 48% учнів 5-х класів виражений інтерес до себе. Це трохи менше, ніж у половини учасників дослідження.

5) Шкала 7 (відповідає за саморозуміння). У 72% респондентів з вибірки 5-х класів переважають значно вищі показники, ніж у 46% респондентів з 9-х класів. Тобто більша частина п'ятикласників досить добре розуміє себе, свої мотиви, інтереси. У них ще немає настільки кризової ситуації як у дев'ятикласників, у яких більшість знаходиться на розпутьті. Це може бути пов'язане як з власними почуттями і переживаннями, так і з вибором між продовженням подальшого навчання у старшій школі, або ж здобуттям середньої спеціальної освіти.

Узагальнюючи, можна відмітити, що позитивні показники результатів як молодших, так і старших підлітків, отримано за шкалами S, II, IV, 1, 3, 4, 5. Причому отримані результати перевищують середні, тобто більшість підлітків, як молодших, так старших вже мають досить добре розвинену самосвідомість. Звичайно, показники старших підлітків у більшості, перевищують показники молодших підлітків, оскільки в них вже набагато вищий рівень самосвідомості та присутнє вже хоч якесь усвідомлення власних бажань та потреб. І до того ж, там уже відбувається поступовий перехід до нового вікового етапу, такого як юнацтво.

Таким чином, за допомогою даної методики виокремлено особливості розвитку самосвідомості індивідів відповідно до вікових рамок. Вчителям та психологам необхідно знати ці особливості для організації психолого-педагогічного супроводу та при необхідності надання їм психологічної допомоги.

Література

1. Андреева И.Г. Исследование особенностей самоотношения подростков // Психолого-педагогический журнал Гаудеамус. 2016. Т. 15. № 2. С. 87–93. 16.
2. Зозуляк-Случик Р. Психологічні особливості формування самооцінки підлітків / Р. Зозуляк-Случик, О. Лесюк // Обрії. - 2015. - № 1. - С. 23–26.
3. Свіденська Г. М. Теоретичні та методологічні засади психологічного дослідження самосвідомості підлітків / Г. М. Свіденська // Проблеми сучасної психології. — 2011. — Вип. 13. — С. 383—394. — Рез. англ. — Бібліогр.: с. 393—394.
4. Чернова, А. Д. Особенности самосознания подростков / А. Д. Чернова. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2019. — № 19 (257). — С. 324-325.
5. Яворська-Ветрова І.В. Розвиток самосвідомості підлітків як ресурс їх особистісного становлення (Психологічні реалії становлення особистості підлітка: сучасність та

УДК 159.923.2-053.6

ЩЕРБАН Т. Д., БРЕЦКО І. І., БАБИЧ К.І.,
Мукачівський державний університет

ХАРАКТЕРИСТИКА Я-КОНЦЕПЦІЇ СУЧАСНОГО ПІДЛІТКА

Важливою стороною самосвідомості підлітка виступає потреба у самоствердженні. Самоствердження – це закономірно виникаючий атрибут соціалізації підлітка, що виявляється в спрямованості його особистості на виділення і реалізацію своєї самості в системі соціальних зв'язків. Потреба в самоствердженні настільки сильна, що заради визнання себе однолітками, підліток здатний на будь-які вчинки: він може поступитися своїми поглядами і переконаннями, може здійснити дії всупереч своїм моральним установам [20]. Потребою в самоствердженні можна пояснити і трансформації естетичної сторони образу „Я”. Так, характерним є самоствердження за рахунок зовнішності, одягу, стилю.

На процес самоствердження підлітка дуже сильно впливає його самооцінка [1]. Особливості самооцінки впливають на всі сторони життя підлітка: на емоційне самопочуття і взаємини з оточуючими, на розвиток творчих здібностей та успіхи в навчанні і є показником рівня самоприйняття та самоповаги особистості.

На певному етапі самоствердження підліток починає порівнювати себе з оточуючими людьми: однолітками, батьками, дорослими. Таке порівняння надає підліткові знань про інших людей, особливості їхнього характеру та поведінки. Уявлення про інших людей та самого себе не завжди реалістичні. У багатьох підлітків самооцінювання деяких якостей завищене. На цій основі іноді виникає уявлення про несправедливе ставлення до підлітка дорослого, наприклад батьків чи вчителя. Це може привести до виникнення у підлітка афекту чи комплексу специфічних особливостей; з'являється образливість, підозрлість, недовірливість, іноді агресивність і завжди – надмірно підвищена чутливість до оцінок інших на перші невдачі підліток, як правило, реагує афективно, а хронічні невдачі підвищують невпевненість у собі. У деяких підлітків знижується рівень домагань, а у деяких з'являється бажання обов'язково подолати труднощі, довести можливість цього собі та „усім”.

У процесі пошуків свого „Я” (цінностей, ідеалів, поглядів, набуття ідентичності, самоствердження і саморозвитку у підлітків на рівні самоусвідомлення формується система внутрішньо узгоджених уявлень про себе, образів „Я” - Я – концепція [5].

Я-концепція – це „теорія самого себе”, або „установка відносно власної особистості”. При цьому мова йде про динамічну психологічну величину, що

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>